

РЕЦЕНЗІЇ, ВІДГУКИ, ПОВІДОМЛЕННЯ

УДК 930.1(438):94(477)"20013/20014"

Лідія ЛАЗУРКО,

*доцент кафедри давньої історії України та спеціальних історичних дисциплін
Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка*

(Україна, Дрогобич) lazurkol@gmail.com

ПОЛЬСЬКІ ІСТОРИКИ ПРО РЕВОЛЮЦІЮ ГІДНОСТІ В УКРАЇНІ

(Рецензія на книгу: *Rewolucja w imię godności. Ukraiński Euromajdan 2013 – 2014*, red. Grzegorz Skrukwa, Marta Studenna-Skrukwa, Poznań, wydawnictwo Adam Marszałek, 2015, 221 s.)

Соціальні протести, які охопили всю Україну і тривали з кінця листопада 2013 року до кінця лютого 2014 року увійшли в історію під назвами: Євромайдан та Революція гідності. Мотив європейської інтеграції швидко став лише символом протестів, в той час, коли їх реальна причина була прихована у внутрішніх проблем українського суспільства, а показова суперечка про мову та ідентичності взагалі була поза контекстом українського дискурсу. Це був не класичний бій між політичною опозицією і владою, а конфронтація, яка мала свої давні причини. Саме вони стали предмет вивчення польських істориків, огляд якого ми пропонуємо читачеві.

Ключові слова: *соціальні протести, Україна, Євромайдан, Революція гідності, польська історіографія.*

Lidiia LAZURKO,

Ph.D in History, associate professor of the Ancient History of Ukraine and Special Historical Disciplines department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

(Ukraine, Drohobych) lazurkol@gmail.com

POLISH HISTORIANS ABOUT THE REVOLUTION OF DIGNITY IN UKRAINE

(Book review: *The Revolution of Dignity. The Ukrainian Euromaidan 2013 – 2014*, red. Gregory Skrukwa, Marta Studenna-Skrukwa, Poznan, Adam Marszałek Publishing House, 2015, 221 s.)

Social protests that covered whole Ukraine and lasted from the end of November 2013 till the end of February 2014, had been functioning and had seared in history under the titles: Euromaidan and The Revolution of Dignity. The motive of the European integration has quickly become only a symbol of protests, at a time when their real cause was hidden in the internal problems of Ukrainian society. By the way the dispute about language and identity was atypical for Ukrainian discourse. As well it wasn't a classic battle between political opposition and power, but the confrontation, which had its old causes. The causes of Ukrainian revolution of 2013 – 2014 there is the subject by Polish historians study. We suggest that review for the readers.

Key words: *Social protests, Ukraine, Euromaidan, The Revolution of Dignity, Polish historiography.*

Людия ЛАЗУРКО,

доцент кафедри древней истории Украины и специальных исторических дисциплин Дрогобычского государственного педагогического университета им. Ивана Франко
(Украина, Дрогобыч) lazurkol@gmail.com

**ПОЛЬСКИЕ ИСТОРИКИ О РЕВОЛЮЦИИ ДОСТОИНСТВА В
УКРАИНЕ (РЕЦЕНЗИЯ НА КНИГУ: REWOLUCJA W IMIĘ GODNOŚCI.
UKRAIŃSKI EUROMAJDAN 2013 – 2014,
RED. GRZEGORZ SKRUKWA, MARTA STUDENNA-SKRUKWA,
POZNAŃ, WYDAWNICTWO ADAM MARSZAŁEK, 2015, 221 S.)**

Социальные протесты, которые охватили всю Украину и продолжались с конца ноября 2013 года до конца февраля 2014, вошли в историю под названиями: Евромайдан и Революция достоинства. Мотив европейской интеграции быстро стал лишь символом протестов, в то время как их реальная причина была скрыта во внутренних проблемах украинского общества, а показательный спор о языке и идентичности вообще был вне контекста украинского дискурса. Это был не классический бой между политической оппозицией и властью, а конфронтация, которая имела свои давние причины. Именно они стали предметом изучения польских историков, обзор которого мы предлагаем читателю.

Ключевые слова: социальные протесты, Украина, Евромайдан, Революция достоинства, польская историография.

Мода на Майдан в останній рік буквально заповонила польський видавничий сегмент. «Сотні Свободи» Міхала Кацевіча, «Кров і земля» Войцеха Мухи, «Незвичайні люди в незвичайний час» Пйотра Пожожельського, «Привіт із Новоросії» Павла Пенюжжа, «Сезон на соняшники» Ігоря Меціка, «Крим: любов і ненависть» Мацея Ятшембського, «Мое прізвище – Майдан» Войцеха Кудиби – це далеко не повний перелік нових польських книжок, присвячених подіям в Україні. У більшості своїй з такою швидкістю з'являються репортажі чи художні твори, які свідчать про реакцію на суспільний запит – люди потребують переосмислення вражень від побаченого, почутого і пережитого в часи Революції гідності.

Зі значно більшою долею інертності на суспільні потрясіння зазвичай реагує наука. Але й тут спостерігається неабияке поживлення інтересу з боку польської гуманітаристики. На особливу увагу заслуговує колективна монографія «Революція в ім'я гідності. Український Євромайдан 2013 – 2014» за наукової редакції Гжегожа Скрукви, Марта Студенної-Скрукви видана у 2015 р. у Познанському університеті ім. Адама Міцкевича. Це черговий том з серії «Познанські сходознавчі студії», що містить праці працівників Східного Інституту УАМ.

Така реактивність пояснюється тим, що проект досліджень присвячених сучасній Україні з'явився в познанському сходознавчому середовищі ще в 2013 р. і, як зазначається у вступі, був інспірований річницею українських подій 2004 р. Попри те, що Помаранчева революція стала символом втрачених сподівань, але її переосмислення, після років фрустрації, поверталось до публічного дискурсу. Учасники того Майдану радше з ностальгією, а не розчаруванням згадували час революційного єднання та односторонніх моральних дихотомій.

Увесь цей час в українському суспільстві продовжував нуртувати певний неспокій, що проявлявся в локальних виступах, але ніхто не сподівався, що дійде до нового

масштабного спалаху протестів. Та різка зміна зовнішньополітичного вектору країни, що супроводилася брутальним придушенням студентських виступів, знову сколихнула суспільство. Ідеї інтеграції з Заходом породили Євромайдан і швидко стали символом, виявивши глибинні внутрішні проблеми країни, вирішенню яких більше пасували інша назва – Революція гідності. Особливого драматизму цим подіям надає розуміння того, що перемога лише частково змінила політичну систему держави, і стала не початком ґрунтовних реформ, а початком драматичної битви за територіальну єдність та суверенітет, в якій протистояння внутрішнім проблемам так само важливе як боротьба з зовнішнім ворогом.

Пропонована монографія стала спробою окреслення найважливіших феноменів української Революції гідності. Зусилля її авторів скеровувалися на дослідження різних аспектів українського зриву взимку 2013 – 2014 рр., його наслідків та міжнародного резонансу. Зміст дослідження хронологічно сягає березня 2014 року – початку діяльності нової «післямайданної» влади та «гібридної» війни, що стала основним викликом як українському суспільству, так і державі в цілому, аналіз та інтерпретація чого вимагає іншого дослідження.

Перший розділ, написаний Марком Фігурою, охоплює політичну історію України 1991 – 2014 рр. і є вступом до наступних частин книги. Автор представляє розвиток сучасної України як рух від кризи до кризи. Причини цього він вбачає в тому, що держава, народжена через наростання глибинних протиріч та розвалу СРСР, не відмовилася, на відміну від балтійських країн, від радянських моделей політичного управління. Але намагаючись пристосувати їх до нових реалій, постійно потрапляла в пастки минулого. Це виявлялося в перманентних суспільних вибухах, що виникали через наростання суперечностей між багатокторністю зовнішньої політики України, занедбування реформ, олігархізацією з одного боку та зростанням прозахідних орієнтацій що раз більшої частини суспільства з іншого.

Свій текст Марек Фігура ілюструє рефлексіями про перебіг українських криз, підкреслюючи, що суспільно-політична криза 2014 р., позначена першою за всю історію сучасної України кров'ю, стала найглибшою. Вона виявила усі суперечності мутованої, а не модернізованої протягом останнього двадцятиліття системи. І якщо з усіх попередніх криз Україна якось виходила, то теперішня, обтяжена російською агресією, вимагає радикальної перебудови багатьох речей, яку автор, відштовхуючись від попереднього досвіду, відсуває на невизначене «колись».

Дослідження Павла Лещинського присвячене аналізу дисфункціональності української політичної системи у одному з її аспектів – механізмі обрання законодавчої влади. Представляючи еволюцію законодавства про обрання депутатів до Верховної Ради України у 1993 – 2014 рр., автор ґрунтовно вивчає підвалини українського виборчого права. Ці речі викликають його інтерес не лише з погляду руху держави від тоталітарного устрою до демократичного правління та ринкової економіки, але також через те, що українське суспільство зіткнулося з проблемою неоднорідності національних ідентичностей всередині країни.

Характеризуючи український політичний процес, що отримав такі різноманітні назви як: «між автократією та демократією», «продемократія і м'який авторитаризм», «державна авторитарної президентської влади», «президентська демократія», «фасадна демократія», автор детально аналізує чинники, що впливали на творення виборчого законодавства, виокремлюючи періоди 1988 – 1993, 1994 – 2005 та 2006 – 2012 рр.

Вивчення хаотичної плінності виборчого законодавства України дозволяє В.Соколу констатувати, що виборча система увесь цей час була складовою політичної гри в політичній системі. На його думку природньому для демократії справжньому, а не імітованому партійному плюралізму перешкоджав олігархат. А створювана під нього виборча система не сприяла появі парламенту, члени якого були б виразниками різних суспільних груп. Це відбувалося шляхом інструменталізації права, коли під кожні наступні вибори через розпорошеність норм закону, застосування адмінресурсу, заполітизованість ЦВК, відсутність системного громадського контролю за виборами тощо, приймався «потрібний» закон. У підсумку В.Сокол зауважує, що порвати зі старою системою і створити таку, яка би репрезентувала усі соціальні групи і регіони країни могла би сприяти нова конституція та...перейменування парламенту.

Ліана Гурська-Ковальчик показує Євромайдан крізь призму діяльності парламентської опозиції, очолюваною тодішньою тріадою лідерів: Арсенієм Яценюком, Олегом Тягнибоком та Віталієм Кличком. Щоби зрозуміти роль опозиції в цьому політичному процесі, авторка намагається з'ясувати яким чином та в якій мірі реалізувалися функції, властиві офіційним опонентам влади. Адже з'ясовуючи, наскільки опозиція спричинилася до забезпечення мобілізації, комунікації та каналізації суспільного невдоволення під час Євромайдану, можна зрозуміти яку роль в ньому вона відігравала.

Для цього було зроблено невеликий екскурс в історію створення «Батьківщини», «Свободи» та «Удару» й представлення головних їхніх гасел. А основну увагу авторка зосередила на діяльності опозиції починаючи від перших виступів 24 листопада 2013 р. Для кращої ілюстративності Ліана Гурська-Ковальчик оперує результатами соціологічних замірів початку грудня 2013 року, які показували, що заклики опозиції в незначній мірі спричинилися до виходу громадян на Майдан (5 %). Лише з часом опозиційним лідерам вдалося уполітичити Майдан, свідченням чого авторка вважає появу гігантського зображення тоді ще ув'язненої Юлії Тимошенко на майдановій ялинці. Проте у деяких питаннях опозиція, виявляючи власне безсилля, лише імітувала діяльність – наприклад блокуючи Адміністрацію президента в дні, коли самого гаранта конституції там не було.

Яценюк, Тягнибок та Кличко демонстрували небажання очолювати протести, вочевидь через нехить брати на себе відповідальність і реальний страх репресій. Проте все змінила втеча Януковича, через яку влада, всупереч суспільним очікуванням, впала до рук цих недо-опозиціонерів. А головним призером революційних змагань став П. Порошенко, який увесь цей час намагався залишатися в тіні не переймаючи на себе опозиційного негативу.

В розділі Магдалени Ляховіч йдеться про львівський Євромайдан – виступи в місті, що було bastіоном опозиційних настроїв проти політики Віктора Януковича і партії регіонів. Представляючи Євромайдан в публічному дискурсі, авторка апелює до праці сучасного американського історичка Падрайца Кеннея «Революційний карнавал. Східна Європа 1989 р.», присвячений європейським оксамитовим революціям кінця 80-х рр. XX ст. Ці суспільні рухи нових поколінь перекреслили попередні стосунки між державою, опозицією та суспільством. А їхню суть якнайкраще виражає метафора карнавалу – дійства, що руйнує дотогочасні структури, встановлений порядок та політичні ієрархії.

Саме як карнавал представляє авторка Євромайдан у Львові, розглядаючи його в динаміці і крізь призму акцій і атракцій, суспільних рухів і ініціатив, що мали би дати шанс на тривалі політичні зміни. Магдалена Ляховіч детально зупиняється на аналізі

суспільних настроїв перед початком протестів, організації самого Майдану, що до драматичних подій січня 2014 року виглядав радше як свято, але вже наприкінці лютого перетворився у «молитовний Львів» за загиблою Небесною сотнею.

Шукаючи причини українського зрушення, авторка зауважує, що протести характеризувалися структурним хаосом та відсутністю чіткої взаємодії між офіційними опозиційними силами і народними ініціативами. Вслід за М.Мародією та Я.Тарковським авторка пояснює це атомізацією посткомуністичних суспільств. Адже в Україні за чверть століття незалежності так і не утворилися потужні і впливові позаурядові структури, характерні для демократичних країн.

Одне з найважливіших питань, яке піднімає Магдалена Ляховіч стосується можливості появи в Україні стабільного і активного громадянського суспільства, що діє самоорганізовано, без зовнішніх імпульсів. Адже усі події після Майдану можна розглядати як таку собі інтродукцію до цього. Свідченням цього мав би бути перехід від революційного карнавалу, що характеризується спонтанністю, до тривалих скоординованих суспільних дій скерованих на зміну системи, коли би «одиниці, поєднані спільним прагненням убезпечитися від загроз, відступили від своїх індивідуальних інтересів на користь спільних, пов'язаних з ідеєю «нормального життя».

Розділ Марти Студенної-Скрукви представляє читачам Євромайдан у столиці Донбасу, демонструючи як місцеві активісти, виступаючи в вотчині регіоналів – пасивному до «київського перевороту» оточенні – домагалися оздоровлення української держави на її східному фланзі. Водночас авторка, як це вона зазначає у підtitулі свого дослідження, задається запитанням про те, чи була революція у столиці Донбасу? І ще одним, прихованим запитанням, є запитання про корелятивність суспільної пасивності жителів Донбасу та подальшими явищами сепаратизму. Авторка ретельно, буквально «по днях» реконструює перебіг донецьких протестів, чиї активісти перебували у найменш сприятливих умовах в цілому байдужого і, навіть, ворожого до революційних подій регіону. Констатуючи не чисельність Євромайдану у Донецьку, пояснює це участю окремих активістів у подіях у Києві та страхом інших втратити роботу, становище чи, навіть, життя. Адже лояльність у цьому промисловому регіоні стала рисою, що переважувала навіть професіоналізм. Водночас дуже сильним серед населення було також переконання, яке ґрунтувалося на доточасному досвіді, що навіть якщо щось і зміниться у Києві, це ніяк не вплине на регіони.

Проте, на думку авторки, таке доволі прохолодне ставлення мешканців Донбасу до триваючих чотири місяці протестів в центрі міста не мало нічого спільного з підтримкою сепаратизму, оскільки до «зелених чоловічків» жителі глибинки виявили зовсім інше ставлення. Зорганізовані ще під впливом Євромайдану антивоєнні мітинги весною 2014 р. збирали вже тисячі людей, а до оборони територіальної цілісності України одним з перших долучився батальйон «Донбас», у складі якого були місцеві добровольці. Зрештою про незгоду жити в гібридних державах, зауважує Марта Студенна-Скруква, свідчать понад півтори мільйони переселенців з окупованих теренів. Це дає їй підстави стверджувати, що незалежно від подальшого перебігу подій Донбас ментально залишається українським.

Матеуш Худзяк розглядає Євромайдан у порівнянні з антисистемними протестами з іншого боку Чорного моря – у Туреччині – країні приблизно такій самій за розміром та становищем до стосунку до Європейського Союзу. Водночас дослідження Матеуша Худзяка є спробою інтерпретації феномену сучасних протестів в категоріях геополітичної опозиції «центр – периферія» на тлі загострення кризи демократії.

Найперше автор намагається відповісти на питання на скільки виступи, що мали місце в Україні 2013 – 2014 рр. вписуються серію революцій і протестів, які відбувалися в останні роки в США (рух *Захону Волл-стріт*), південній Європі (Іспанія і Греція) а також у периферійних регіонах Східної Європи, Близького Сходу і Північної Африки. Але особливу увагу приділяється порівнянню Євромайдану та виступам на стамбульській площі Таксім у червні 2013 року. Матеуш Худзяк вважає їх особливо схожими через те, що в обох випадках це були протести проти неоліберальних урядів авторитарного чи авторитарного характеру, які відбувалися у безпосередньому сусідстві з Європою і більшою чи меншою мірою виражали масові прагнення демократії й впровадження в життя її західних стандартів. Співставлення Туреччини і України здійснюється і через подібність геополітичної та макросоціальної ситуації в цих країнах. Адже йдеться про держави, що знаходяться поміж різними політичними і цивілізаційними силами і є елементами більшої гри, а їхні уряди перебувають в стані постійного вибору центру тяжіння. Назагал автор пробує застосувати до змалювання ситуації в цих країнах категорії неомарксистського Валлерстайнівського аналізу *систем – світів*.

Для реалізації цього автор намагається з'ясувати чим були Євромайдан і протести у Туреччині, опираючись на рефлексії В. Кононьчука, Т. Ольшанського, Т. Снайдера, В. Іщенка, І. Марківа, А. Паненки-Фільц, Т. Стецьківа, Е. Йорюка, М. Юкселя та Ц. Кейдера. Попри різні погляди всі вони сходяться на тому, що Євромайдан став спротивом пострадянській, закостенілій, корумпованій системі. Мав універсальні гасла, про що свідчить широка суспільна підтримка і залучення різноманітних соціальних груп. Тобто цей виступ мав риси культурного антисистемного руху, у якому питання рівня життя були лише одним зі складників його ідеологічного підґрунтя. А протести в Туреччині виглядали як класовий зрив, однією з головних причин якого була близькість і культурна атракційність Заходу як альтернативи до проекту Ердогана. Назагал, в обох випадках, це виглядало як боротьба нового середнього класу, що зароджується – освіченого, молодого, який не сприймає авторитарний неолібералізм і є свідомий своїх прав та сили.

І головне питання, яке піднімає Матеуш Худзяк у своєму дослідженні, чи напівпериферійні революції це тільки виступи проти урядів, чи проти чогось більшого? Автор опирається на погляди Андре Гундера Франка, який в 90-х роках ХХ ст. розвиваючи валлерстайнівську концепцію систем-світів, піддав радикальній ревізії популярні тоді на заході погляди про нерозривний зв'язок що об'єднує культурологічний світогляд і капіталістичну економіку. Небачений злет Азії і перманентні кризи Європи доводять, що сучасний неоліберальний капіталізм добре обходиться без демократії. Економічне зростання Китаю, Південної Кореї, Тайваню, Малайзії, Сінгапуру чи Індонезії не йде в парі з демократією. Саме тому країни, що тільки визначаються за напрямком – насправді «підвішені» між різними світами і змушені робити вибір, пристосовуючись радше до економічних правил гри, не переймаючись розширенням свобод громадян.

З такої перспективи описані вище революції і протести Матеуш Худзяк окреслює як культурні антисистемні рухи, що більшою чи меншою мірою апелюють до ширшого, аніж просто зміна влади, явища, яке охопило різні країни світу. На Заході протестували проти всевладдя фінансових корпорацій і неоліберальної політики урядів. А чим далі до периферії, тим більшими були протести, спрямовані не лише на повалення влади, а на зміну існуючої системи та розширення особистих свобод. Але, приходить до висновку автор, попри те, що Захід у економічних змаганнях зі Сходом останніми роками не перемагає, він володіє культурною атракцією для народів, що сусідять з ЄС та інспірує

антисистемні рухи, котрі стають що раз сильнішими в сучасному світі, де розвиток економіки і демократія є цінностями, котрі постійно віддаляються одне від одного.

Розділ Гжегожа Скрукви представляє силові рамки урядової сторони українського конфлікту, а також пробує відповісти на питання про безпеку держави в момент падіння режиму Януковича. Українські силові структури на початок 2014 р. виявилися недієздатними, коли вперше в історії державної незалежності дійшло до масового кровопролиття. Дії влади, сумнівні з погляду моралі, політичної доцільності та закону, призвели до жертв. А представники опозиції, що «ненароком» стала владою, не змогли відстояти територіальну цілісність держави. Автор, всебічно вивчаючи силову систему та її еволюцію, намагається з'ясувати причини та механізми цієї дисфункціональності, що розпочалася ще з початку 90-х років ХХ ст. і сягнула найвищого розпаду в епоху Януковича. Саме тоді було вибудовано струнку вертикаль підпорядкування МВС інтересам «сім'ї» та «путінізації» як служби безпеки (від СБУ до ФСБ(У)), так і українського війська. Значну увагу автор приділив цілям і завданням спеціальних міліцейських підрозділів («Беркут», «Сокіл», «Грифон», «Титан», «Альфа» тощо) та еволюції їх сприйняття у суспільстві у зв'язку з протестними подіями, коли з героїчних захисників суспільного спокою вони перетворилися на публічного ворога № 1. А в січні 2014 року над Майданом навіть з'явився плакат зі символічними словами Івана Франка: «Я не люблю тебе, ненавиджу, беркуте!» Окрему увагу автор приділив питанню створення «неформальних» силових угруповань, відомих під назвою «тітушки».

Аналізуючи причини такого стану речей Гжегож Скруква зауважує, що пострадянський етос армії, тотальні зловживання, розкрадання майна та інфільтрація у лави вищого командування російської агентури зробили її абсолютно недієвою як у відношенні до викликів Майдану, так і ворожої інвазії. Силові структури тотально не реформувалися, лише набирали нових вад кланово-олігархічної епохи. На думку Гжегожа Скрукви система з початком російської агресії не розвалилася лише завдяки потенціалу громадянського суспільства, що вилився у організацію добровільних батальйонів та став поштовхом до оздоровлення силових структур.

Правничо-міжнародний аспект анексії Криму Росією описує Наталія Цвіцінська, піднімаючи питання легальності відокремлення Криму в 2014 р. у світлі міжнародного права. Казус Криму серед науковців, що займаються міжнародним правом, спершу викликав недовіру. Видавалося, ніби світ повертається до старої практики права сильного. Безумовно, початком цих змін стало оголошення незалежності Косово у 2008 році. Проте перебіг подій у Криму значно відрізнявся від Косово. Доводячи ці відмінності, авторка аналізує статус Криму в часи СРСР і суверенної Україні та детально зупиняється на процедурі оголошення незалежності АРК у березні 2014 р.

Через неврегульованість стосунків з центром, розвиток власної політичної ситуації, повернення депортованих народів, полі-етнічну та релігійну ситуації вона трактує Криму як зони ризику соціальних заворушень, але не більше того. На думку Наталії Цвіцінської криза в Україні була навмисно використана для розхитування ситуації та появи російських збройних формувань на півострові й подальшої процедури народного волевиявленням «під їхнім прицілом».

У міжнародному праві не надто чітко прописана процедура відокремлення, але сепсеція без згоди держави, до якої належала територія є безумовно трактується як незаконна. Окрім того при будь-якому відокремленні повинно відбутися і міжнародне визнання. Існує також поняття вимушеного відокремлення – *remedial secession* – у надзвичайних умовах. Йдеться про воз'єднання єдиного етносу, грубі порушення прав лю-

дини чи наявність нерозв'язних конфліктів. Як констатує авторка, на час відокремлення Криму жодної з цих умов не було, на відміну від, наприклад, Косово. Тобто у світлі існуючих міжнародних документів та реалій Криму влада півострова не мала підстав апелювати до права народу на самовизначення.

Але відокремлення відбулося і ситуація в Криму загострила розуміння суперечностей у положеннях міжнародного права, виявивши його слабкості. А система безпеки ООН вкотре довела, що існують держави, котрі дозволяють собі більше а ніж інші. Водночас не виглядає, зауважує Наталія Цвіцінська, що ця ситуація активізує сепаратистські рухи, адже Крим відокремився, щоби приєднатися до іншої держави, а більшість таких рухів прагнуть незалежності розуміючи, що дати собі раду з власною незалежністю без міжнародної підтримки не так просто.

Підсумовуючи огляд цієї вельми цікавої, ґрунтовної та актуальної колективної праці сучасних польських дослідників, присвяченої українській Революції гідності, відзначимо кілька її характерних рис. Найперше впадає у вічі фаховість оперування матеріалами дослідження, залучення значної джерельної бази, абсолютне володіння предметом вивчення, знання контекстів та обставин подій, критичність їх сприйняття. Бажання з'ясувати причини цієї найгострішої за всю історію сучасної української держави кризи підштовхує дослідників до занурення в історію багатьох явищ та процесів, їх зіставлення зі світовим досвідом й проблемами власної країни. Це дозволило створити максимально об'єктивну картину українських подій зими 2013 – 2014 рр. та, навіть, спробувати окреслити перспективи їхнього подальшого розвитку.

Статтю подано до редакції 14.03.2016 р.